

УДК 343.2

С. О. Муха

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ЗВ'ЯЗКУ З ПЕРЕДАЧЕЮ ОСОБИ НА ПОРУКИ

У статті визначаються пропозиції, спрямовані на удосконалення нормативних положень закону про звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки (ст. 47 КК України). Зокрема, запропоновано: запровадження дієвого контролю з боку держави (її органів) за дотриманням умов передачі особи на поруки; закріплення у ст. 47 КК повноваження суду окрім застосування виховних заходів, що передбачені у самому клопотанні колективу про передачу особи на поруки, також покладення на особу одного або декількох таких обов'язків: 1) відшкодувати майнову шкоду, завдану кримінальним правопорушенням; 2) дотримуватися встановлених судом вимог щодо вчинення певних дій, обмеження спілкування, пересування та проведення дозвілля; 3) направлення для проходження пробаційної програми. Проаналізовано питання доцільності встановлення застави як додаткової гарантії дотримання умов передачі особи на поруки. На підставі проведеного дослідження сформульовано пропозиції щодо внесення змін до ст. 47 КК України.

Ключові слова: інститут кримінального права, звільнення від кримінальної відповідальності, звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки; кримінальна відповідальність; органи пробації.

DOI 10.34079/2226-3047-2022-12-23-24-135-147

Постановка проблеми. Чинна редакція Кримінального кодексу України (далі – КК) щодо звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки (ст. 47) окремими науковцями нерідко сприймається як пережиток минулого або «радянський анахронізм» (Письменський, 2014, с. 82), від якого необхідно відмовитися. Однак, на противагу цим скептичним поглядам вищенаведене положення закону одночасно відповідає як загальним обставинам соціальної обумовленості кримінально-правових норм, так і тим, що є характерними для заохочувальних кримінально-правових норм. Утім реалізація кращих раціональних перспектив указаної форми участі громадськості в боротьбі з кримінальною протиправністю та підвищення її ефективності наразі потребує сутнісної нормативної регламентації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблематики звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки проводилося Ю. В. Бауліним, Г. Б. Віттенбергом, І. М. Гальперінім, С. Г. Келіною, Г. О. Мендельсоном, Т. Б. Ніколаєнко та іншими науковцями.

Метою цієї статті є визначення конкретних пропозицій, спрямованих на удосконалення нормативних положень закону про звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки.

Виклад основного матеріалу. Першим кроком на шляху вдосконалення чинних положень ст. 47 КК має бути запровадження дієвого контролю з боку держави (її органів) за дотриманням умов передачі особи на поруки, що передбачає нагляд за виконанням особою покладених на неї обов'язків у зв'язку з її звільненням від кримінальної відповідальності на підставі ст. 47 КК та одночасно, що є не менш

важливим, – за здійсненням самим колективом підприємства, установи, організації заходів виховного характеру щодо особи, яку передано на поруки. Необхідність у такому контролі передусім зумовлена можливими ризиками зловживань із боку колективів щодо реагування на порушення їхніми піднаглядними покладених на них обов'язків під час перебування на поруках. Так, відповідно до чинного закону право ініціювати перед судом питання щодо припинення поручительства належить виключно колективам. Тобто без «волі» колективу припинити поруки навіть за тих обставин, коли особою відверто порушуються умови її передачі на поруки (наприклад, нею неодноразово зухвало порушувався громадський порядок), таку особу неможливо притягнути до кримінальної відповідальності за вчинене нею кримінального правопорушення, що, у свою чергу, ставить під сумнів можливість реалізації імперативних положень ч. 2 ст. 47 КК.

Крім того, вартій уваги також той факт, що у своїй абсолютній більшості ті підприємства, установи, організації, колективи яких ініціюють питання про звільнення особи від кримінальної відповідальності й одночасно зобов'язуються провести з останньою виховну роботу, не є спеціалізованими організаціями або закладами з надання соціальної допомоги та корекції девіантної поведінки. Така робота, як правило, членами колективу здійснюється лише на волонтерських засадах за відсутності професійних знань та практичного досвіду з організації соціально-виховної роботи. Законом, до того ж, не визначено жодних механізмів проведення оцінки якості та ефективності вжитих заходів до виправлення осіб, переданих на поруки, як і відповідальності самого колективу за неналежне виконання власних зобов'язань щодо проведення таких заходів або ж навіть їх невиконання взагалі.

Ураховуючи, що метою звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки є саме виправлення правопорушника, а не надання йому можливості уникнути кримінальної відповідальності за вчинене, встановлення належного державного контролю за дотриманням умов передачі особи на поруки є більш ніж виправданим.

Здійснення такого контролю наразі регламентовано лише щодо осіб, переданих на поруки окремим колективам. Так, мова йде про наказ Генерального прокурора від 22 листопада 2021 р. № 370 «Про особливості організації діяльності спеціалізованих прокуратур у військовій та оборонній сфері», відповідно до якого спеціалізовані прокуратури у військовій та оборонній сфері (на правах обласних та окружних) здійснюють нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах стосовно осіб, звільнених від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею на поруки колективам військових частин (Генеральний прокурор, 2021).

Варто зазначити, що формально загальний контроль за виконанням рішень про звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки колективу підприємства, установи або організації здійснюється судами. Відповідна функція набула закріплення у внутрішніх судових інструкціях з діловодства. Серед перших із них була Інструкція по діловодству в районному (міському) народному суді, затверджена наказом Міністра юстиції Української РСР від 9 лютого 1978 р. № 8/26 (Міністр юстиції Української РСР, 1978), що передбачала введення судом наглядового провадження окремо щодо кожної особи, переданої на поруки, та книги обліку осіб, яких передано на поруки або виправлення та перевиховання (п. 24). Водночас наразі єдину згадку саме про належний «контроль» містить Інструкція про порядок передання до архіву місцевого та апеляційного суду, зберігання в ньому, відбору та передання до державних архівних установ та архівних відділів міських рад судових справ та управлінської документації суду, затверджена наказом Державної судової адміністрації України № 168 від 15 грудня 2011 р., згідно з якою справа (провадження), провадження

в якій судом закрито з передачею особи на поруки колективу підприємства, установи чи організації за їх клопотанням про це, прийнятим на загальних зборах, підлягає передачі до архіву суду після однорічного терміну дії поручительства колективу, якщо до матеріалів кримінальної справи (кримінального провадження) долучено спостережне провадження з характеристиками на особу, яку звільнено від кримінальної відповідальності, або з відомостями про притягнення особи до кримінальної відповідальності у зв'язку з порушенням умов передачі на поруки (Державна судова адміністрація України, 2011).

Відповідно до ст. 129-1 Конституції України контроль за виконанням судового рішення здійснює суд. Однак, вбачається, що проведення «камеральних перевірок» шляхом витребування даних, які характеризують особу, на підставі інструкції про передачу судових справ до архіву не є тим механізмом, що може забезпечити ефективний контроль за дотриманням умов передачі її на поруки. Більше того, навіть у випадку встановлення судом окремих зловживань із боку колективу або порушення особою умов передачі її на поруки він (суд) не може самостійно ініціювати відновлення кримінального процесу, що у цілому взагалі нівелює подібний судовий контроль.

Поділяючи думку більшості з опитаних під час проведення дослідження суддів і прокурорів, вважаємо, що контроль за дотриманням умов передачі особи на поруки має здійснюватися *органами пробації*¹. Це рішення цілком узгоджується з міжнародними стандартами у сфері діяльності служби пробації, зокрема, викладеними в Рекомендації CM/Rec(2010)1 Комітету Міністрів державам-членам про Правила Ради Європи про пробацію, що передбачає можливість служби пробації здійснювати нагляд до, під час або після судового розгляду, наприклад, при умовному звільненні на час проведення слідства або суду, у разі звільнення під заставу, при умовному звільненні від кримінальної відповідальності, при умовному звільненні від покарання або відстрочці відбування покарання, при достроковому звільненні (пункт 53) (Комітет міністрів Ради Європи, 2010).

Аналіз зарубіжного законодавства надав змогу встановити, що практика здійснення органами пробації нагляду за особами, яких умовно звільнено від кримінальної відповідальності, або стосовно яких прийнято рішення про умовне зупинення кримінального переслідування, має місце в низці європейських держав, зокрема в Республіці Польща (Criminal Code of the Republic Poland, 1997), Чеській Республіці (Criminal Procedure Code of the Czech Republic, 1961), Словацькій Республіці (Code of Criminal Procedure of the Slovak Republic, 2005), Латвійській Республіці (Criminal Code of the Latvia, 1998).

Спроби закріпити на нормативному рівні можливість здійснення органами пробації нагляду за особами, яких звільнено від кримінальної відповідальності, законодавцем робилися щонайменше декілька разів. Зокрема, йдеться про проєкт Закону України «Про пробацію» № 3412 від 26 листопада 2008 р. (Проєкт Закону України Про пробацію № 3412, 2008), який був підготовлений робочою групою Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) (Ягунов, 2011, с. 146–173), та проєкт Закону України «Про службу пробації» № 1197 від 4 січня 2013 р. (Проєкт Закону України Про службу пробації № 1197, 2013). Указаними законопроєктами пропозиція здійснювати нагляд за особами, яких звільнено від кримінальної відповідальності, обґрунтовувалася одночасним застосуванням до останніх заходів пробації. Однак подібний нагляд був можливий лише в межах окремого виду звільнення від кримінальної відповідальності – «Звільнення від кримінальної

¹Примітка. За результатом проведеного опитування серед 90 суддів та 483 прокурорів (які попередньо висловилися за необхідність у встановленні додаткового контролю з боку держави за дотриманням умов передачі особи на поруки колективу підприємства, установи, організації) встановлено, що 100 % та 94 % респондентів (відповідно) зазначили, що здійснювати такий контроль мають саме органи пробації.

відповідальності з одночасним застосуванням заходів пробації» (ст. 44-1 КК). Законодавча ініціатива про доповнення КК цією новою підставою звільнення від кримінальної відповідальності була передбачена проектом Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо гуманізації кримінального законодавства та організаційно-правових передумов провадження пробації)» № 3413 від 26 листопада 2008 р. (Проект Закону України Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо гуманізації кримінального законодавства та організаційно-правових передумов провадження пробації) № 3413, 2008) та проектом Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо гуманізації кримінального законодавства та організаційно-правових передумов впровадження служби пробації)» № 1198 від 4 січня 2013 р., (Проект Закону України Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо гуманізації кримінального законодавства та організаційно-правових передумов впровадження служби пробації) № 1198, 2013), які суб'єктом законодавчої ініціативи подавалися одночасно з проектами законів № 3412 від 26 листопада 2008 р. та № 1197 від 4 січня 2013 р. відповідно.

Вищенаведені законодавчі ініціативи мали окремі внутрішні протиріччя у своїх пропозиціях, що зрештою стало однією з причин їх відхилення. Водночас невдовзі після цього законодавцем було прийнято Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» від 6 грудня 2017 р. Відповідним законом до КК внесено зміни, якими, серед іншого, орган пробації у ч. 4 ст. 91-1 КК визначено контролюючим органом за поведінкою осіб, яких звільнено від кримінальної відповідальності з одночасним покладенням на останніх обмежувальних заходів за вчинення злочину, пов'язаного з домашнім насильством (у випадку вчинення злочину військовослужбовцем здійснення такого контролю покладається на командира військової частини).

Тобто наразі чинний закон про кримінальну відповідальність все-таки передбачає можливість здійснення органами пробації контролю за поведінкою особи, яку звільнено від кримінальної відповідальності, у тому числі й у зв'язку з її передачею на поруки, однак лише у випадку вчинення нею нетяжкого злочину, пов'язаного з домашнім насильством, та одночасного застосування судом обмежувальних заходів. Вочевидь, що цього недостатньо для досягнення завдань, які пов'язані зі звільненням від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки, оскільки передбачений ч. 4 ст. 91-1 КК контроль органів пробації передусім направлений на виконання звільненою особою обмежувальних заходів, а не дотримання всього комплексу умов передачі на поруки. Виходячи з викладеного, положення про здійснення належного контролю органами пробації необхідно закріпити безпосередньо в тексті ст. 47 КК. Зокрема, це може бути здійснено таким чином: *«Контроль за дотриманням умов передачі особи на поруки здійснює уповноважений орган пробації за місцезнаходженням підприємства, установи чи організації колективу, якому особу було передано на поруки. Якщо особу передано на поруки колективу військової частини, контроль за дотриманням умов такої передачі здійснює командир військової частини».*

Стосовно самих заходів контролю за дотриманням умов передачі особи на поруки, вважаємо, що органи пробації мають здійснювати таке: проводити перевірку стану виконання особою, яку передано на поруки, виховних заходів; надавати оцінку якості й повноти вжитих відповідним колективом підприємства, установи чи організації виховних заходів; за необхідності відвідувати особу, яку передано на поруки, за місцем її роботи, навчання або іншого місця діяльності підприємства, установи, організації,

колективу якою особою було передано на поруки, проводити з нею бесіди; взаємодіяти з керівництвом відповідного підприємства, установи, організації для своєчасного отримання інформації про ухилення особи, яку передано на поруки, від виховних заходів, порушення нею внутрішньої трудової дисципліни, появу на роботі в стані сп'яніння, звільнення останньої або переведення на інше місце роботи, порушення особою громадського порядку; витребувати інформацію про вчинення особою, яку було передано на поруки, нових кримінальних та адміністративних правопорушень шляхом періодичного направлення відповідних запитів до територіальних органів Національної поліції України тощо.

Наступним кроком на шляху вдосконалення законодавства про звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки має бути закріплення у ст. 47 КК повноваження суду окрім застосування виховних заходів, що передбачені у самому клопотанні колективу підприємства, установи чи організації про передачу особи на поруки, також покладення на особу одного або декількох з таких обов'язків: 1) відшкодувати майнову шкоду, завдану кримінальним правопорушенням; 2) дотримуватися встановлених судом вимог щодо вчинення певних дій, обмеження спілкування, пересування та проведення дозвілля; 3) направлення для проходження пробаційної програми.

Стосовно першого обов'язку, а саме *відшкодування майнової шкоди, що була завдана кримінальним правопорушенням*, треба зауважити, що на відміну від звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям, передбаченого ст. 45 КК, закон не вимагає повного відшкодування завданих збитків або усунення заподіяної шкоди як самостійної підстави звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки. Достатнім фактично є встановлення намагання особи відшкодувати завдані кримінальним правопорушенням збитки та бажання виправити наслідки вчиненого, оскільки це вже є вираженням щирого каяття як однієї з підстав звільнення від кримінальної відповідальності за ст. 47 КК (Муха, 2019, с. 134–150). Як наслідок і практика апеляційного оскарження рішень про звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки колективу підприємства, установи чи організації доводить, що потерпілі незгодні з тими рішеннями, коли суд передає особу на поруки за відсутності повного відшкодування завданої шкоди, і всіляко намагаються їх оскаржити.

Як зазначає А. А. Музика, життя давно вимагає концептуальних змін у законодавстві для того, щоб потерпілий від злочину здобув статус фігури № 1 у кримінальному праві та кримінальному провадженні. Одним із правових наслідків вчинення злочину має стати реальне, повне й швидке відновлення справедливості в інтересах потерпілого, територіальної громади, держави. Також учений слушно додає, що без компенсаційної функції кримінального права соціальна зумовленість кримінально-правового регулювання втрачає свій сенс (Музика, 2019, с. 157).

Вважаємо, що закріплення за судом права покласти на особу, яку звільнено від кримінальної відповідальності на підставі ст. 47 КК, обов'язку відшкодувати завдану кримінальним правопорушенням майнову шкоду протягом однорічного строку перебування на поруках колективу має сприяти додатковому захисту прав та законних інтересів потерпілого. Тим більше, аналогічний обов'язок за законом може бути покладений навіть на неповнолітнього, який досяг п'ятнадцятирічного віку і має майно, кошти або заробіток, у разі його звільнення від кримінальної відповідальності або покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру (п. 4 ч. 2 ст. 105 КК).

Обов'язок дотримуватися встановлених судом вимог щодо вчинення певних дій, обмеження спілкування, пересування та проведення дозвілля наразі передбачений п. 6 ч. 3 ст. 76 КК та може бути покладений судом на особу, яку звільнено від відбування

покарання з випробуванням. Близький за своїм змістом обов'язок, – «обмеження дозвілля і встановлення особливих вимог до поведінки неповнолітнього» також передбачений п. 2 ч. 2 ст. 105 КК як один із примусових заходів виховного характеру, що застосовується судом до неповнолітнього з одночасним звільненням його від кримінальної відповідальності або покарання.

Можливість та доцільність застосування таких обтяжень у разі звільнення особи від кримінальної відповідальності з передачею її на поруки обумовлюється насамперед тим, що ці заходи за своїм характером є виховними та мають на меті звести до мінімуму негативний вплив криміногенних факторів на особу, яка хоче довести своє виправлення, зокрема через: встановлення обмежень підтримувати зв'язки з тими особами, які ведуть антигромадський спосіб життя або можуть деструктивно вплинути на поведінку переданої на поруки особи; заборони відвідувати громадські місця й розважальні заклади, де продаються спиртні напої на розлив тощо.

Крім того, забезпечити реальний виховний вплив на особу можна шляхом встановлення судом вимог щодо вчинення певних дій. Так, одним із найбільш обговорюваним останнім часом стало рішення Малиновського районного суду м. Одеси від 20 жовтня 2021 р. яким суд поклав обов'язок на викрадачів магнітол прочитати твори Марка Твена «Пригоди Тома Соєра» (1876 р.) і «Пригоди Гекльберрі Фінна» (1884 р.), Джека Лондона «Біле Ікло» (1906 р.) та вірш Тараса Шевченка «Минають дні, минають ночі...» (1845 р.). На думку судді, саме завдяки таким творам у дитини й повинні створюватись образи прекрасного, найкращого, які вона буде нести через все життя. І якщо людина була позбавлена такого прекрасного у дитинстві, потрібно компенсувати їй такі знання у сьогоденні. Фактично це питання духовного розвитку людини, питання любові до ближнього й поваги до права власності. Такі твори пов'язані з власним вихованням себе в душі поваги до встановлених у суспільстві правил і визначення своєї ролі в громаді (Малиновського районний суд м. Одеси, 2021).

Наступним обов'язком, яким пропонується доповнити заходи, що передбачені ст. 47 КК, є *направлення особи для проходження пробаційної програми*. Останні являють собою комплекс заходів, спрямованих на корекцію соціальної поведінки або її окремих проявів, формування соціально сприятливих змін особистості, які можливо об'єктивно перевірити (Закон України Про пробацію, 2015).

Проходження пробаційної програми полягає в необхідності відвідувати заняття відповідно до графіка реалізації такої програми (кількість занять, що передбачає одна програма, загалом становить від 8 до 13); не допускати під час занять вчинків, що ображають людську гідність і громадську мораль, погроз, насильства, відвідування занять з ознаками алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння та інших вчинків, що унеможливають проведення заходів, передбачених програмою; виконувати завдання, що надаються куратором програми або іншими фахівцями, які можуть залучатися до реалізації відповідних програм, у рамках заходів, передбачених пробаційною програмою (Міністерство юстиції України, 2018).

Поєднання виховних заходів колективу та реалізації пробаційних програм щодо особи, звільненої від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею її на поруки, забезпечить ефективний диференційований виховний вплив на таку особу та значно зменшить ризик можливого вчинення нею нового кримінального правопорушення в майбутньому.

Проведеним опитуванням встановлено, що більшість суддів та прокурорів також підтримують пропозицію доповнити положення ст. 47 КК повноваженням суду *встановлювати застава як додаткову гарантію дотримання умов передачі особи на*

поруки¹. Так, практика застосування застави має місце, зокрема, при звільненні від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки у Литовській Республіці (ст. 40 КК Литовської Республіки) (Criminal Code of Lithuania, 2000), звільненні від покарання із встановленням порук у Республіці Казахстан (ст. 69 КК Республіки Казахстан) (Criminal Code of the Republic of Kazakhstan, 2014). Крім того, у Південній Австралії, приймаючи рішення про умовне звільнення від призначення кримінального покарання у зв'язку з наданням особою зобов'язання належним чином себе поводити (good behaviour bond), суд може додатково вимагати, щоб у відповідному зобов'язанні було вказано суму грошових коштів, які має сплатити правопорушник або його поручителі, у разі невиконання першим умов звільнення (ст. ст. 97-100 Закону про вироки 2017 р. (Sentencing Act) (Sentencing Act, 2017)).

Наразі застава у кримінальному процесі виконує роль запобіжного заходу та полягає у внесенні коштів у грошовій одиниці України на спеціальний рахунок, визначений в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, з метою забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього обов'язків, під умовою звернення внесених коштів у доход держави в разі невиконання цих обов'язків (ч. 1 ст. 182 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК)).

Передбачення можливості застосування застави у випадку звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки має на меті встановлення реальних гарантій виконання взятих на себе обов'язків як самим колективом підприємства, установи, організації в частині проведення виховних заходів та здійснення постійного контролю за поведінкою особи, яку він бажає взяти на поруки, так і особою, щодо якої вирішується питання про звільнення від кримінальної відповідальності, яка зі свого боку зобов'язується дотримуватися протягом одного року встановлених умов такого звільнення, тобто виправдати довіру колективу, не ухилятися від заходів виховного характеру, не порушувати громадський порядок.

Водночас питання потреби встановлення застави, як і визначення її розміру, має вирішуватися на розсуд суду, виходячи з оцінки тих ризиків, що можуть перешкодити досягненню цілей звільнення від кримінальної відповідальності, передбаченого ст. 47 КК. Зокрема, вбачається доцільним встановлення застави у тих випадках, коли тривалість трудових або інших відносин між колективом та особою, яка вчинила кримінальне правопорушення, є незначною (до одного року), або невеликою є кількість самих членів колективу, який клопоче про взяття особи на поруки (до десяти осіб), або особа, щодо якої вирішується питання про звільнення від кримінальної відповідальності, раніше вже вчиняла кримінальне правопорушення, утім судимість була знята або погашена тощо.

Право внести таку заставу повинна мати як особа, яка вчинила кримінальне правопорушення, так і підприємство, установа або організація, колектив яких ініціює питання про передачу особи на поруки, за винятком юридичних осіб державної або комунальної власності або таких, що фінансуються з місцевого, державного бюджету, бюджету Автономної Республіки Крим, або у статутному капіталі яких є частка державної, комунальної власності, або які належать суб'єкту господарювання, що є у державній або комунальній власності.

Крім того, враховуючи положення ч. 5 ст. 182 КПК, вважаємо за необхідне визначити максимальний розмір застави при звільненні особи від кримінальної

¹Примітка. За результатом проведеного опитування серед 102 суддів та 594 прокурорів встановлено, що 55,9 % та 60,4 % респондентів (відповідно) висловилися за доповнення КК положенням про можливість внесення застави, як додаткової гарантії виконання особою умов передачі її на поруки колективу підприємства, установи, організації.

відповідальності у зв'язку з передачею на поруки на рівні 20 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

У випадку ж порушення умов передачі на поруки внесена застава повинна стягуватися в дохід держави. Водночас, якщо відмову від поручительства перед судом було ініційовано колективом підприємства, установи або організації, яким було внесено заставу, а не органом пробації чи прокурором,¹ то заставу має бути повернута відповідному колективу підприємства, установи або організації.

Таким чином, беручи до уваги все вищезазначене, пропонуємо викласти ст. 47 КК «Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки» в такій редакції:

«1. Особу, яка вперше вчинила кримінальний проступок або нетяжкий злочин, крім корупційних кримінальних правопорушень, кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією, порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керували транспортними засобами у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебували під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, та щиро покалася, може бути звільнено від кримінальної відповідальності з передачею її на поруки колективу підприємства, установи чи організації за їхнім клопотанням за умови, що вона протягом року з дня передачі її на поруки виправдає довіру колективу, не ухилятиметься від заходів виховного характеру та не порушуватиме громадського порядку.

2. На осіб, звільнених від кримінальної відповідальності у зв'язку з їх передачею на поруки, суд може додатково покласти такі обов'язки:

- 1) відшкодувати майнову шкоду, заподіяну кримінальним правопорушенням;
- 2) дотримуватися встановлених судом вимог щодо вчинення певних дій, обмеження спілкування, пересування та проведення дозвілля;
- 3) направлення особи для проходження пробаційної програми.

3. З метою забезпечення дотримання умов передачі на поруки, якщо це буде визнано за необхідне, суд може визначити заставу у розмірі до двадцяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

4. Контроль за дотриманням умов передачі особи на поруки здійснює уповноважений орган пробації за місцезнаходженням підприємства, установи чи організації, колективу якого особу було передано на поруки. Якщо особу передано на поруки колективу військової частини, контроль за дотриманням умов такої передачі здійснює командир військової частини.

5. У разі порушення умов передачі на поруки особа притягається до кримінальної відповідальності за вчинене нею кримінальне правопорушення. У цьому випадку внесена застава, якщо вона була встановлена судом відповідно до частини третьої цієї статті, стягується в дохід держави».

Висновки. Вважаємо, що запропоновані зміни щодо встановлення належного контролю з боку держави за дотриманням умов звільнення від кримінальної відповідальності на підставі ст. 47 КК забезпечать посилення диференційованого виховного впливу на осіб, яких передано на поруки, закріплення додаткових механізмів для реального відновлення порушених прав потерпілого в частині відшкодування завданої кримінальним правопорушенням майнової шкоди та запровадження додаткових гарантій належного виконання взятих на себе зобов'язань як особою, що намагається довести своє виправлення, так і самим колективом підприємства, установи або

¹Примітка. На нашу думку органи пробації, а також прокурор мають бути наділені повноваженням звертатися до суду з клопотанням про припинення поручительства у випадку порушення особою умов передачі її на поруки колективу підприємства, установи, організації.

організації. Уявляється, що висловлені пропозиції, окрім того, сприятимуть підвищенню ефективності досліджуваної форми участі громадськості у боротьбі з кримінальною протиправністю, а також дозволять позбутися радянських стереотипів у сприйнятті такого положення кримінального права, як звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки.

Бібліографічний список

- Генеральний прокурор, 2021. Наказ про особливості організації діяльності спеціалізованих прокуратур у військовій та оборонній сфері № 370. *Верховна Рада України*. [онлайн] Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0370905-21#Text>> (Дата звернення 16.12.2022).
- Державна судова адміністрація України, 2011. Інструкція про порядок передання до архіву місцевого та апеляційного суду, зберігання в ньому, відбору та передання до державних архівних установ та архівних відділів міських рад судових справ та управлінської документації суду. *Верховна Рада України*. [онлайн] Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0168750-11#Text>> (Дата звернення 16.12.2022).
- Закон України Про пробацію, 2015. *Верховна Рада України*. [онлайн] Доступно за: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text>> [Дата звернення 16.12.2022].
- Комітет міністрів Ради Європи, 2010. Рекомендації СМ/Рес(2010)1 Комітету Міністрів державам-членам про Правила Ради Європи про пробацію. [online] Доступно: <https://www.probation.gov.ua/wp-content/uploads/2019/04/02_Рекомендація-Рес20101-Комітету-Міністрів-державам---членам-про-Правила-Ради-Європи-про-пробацію.pdf> [Дата звернення 16.12.2022].
- Малиновський районний суд м. Одеси, 2021. Вирок від 20 жовтня 2021 р. у справі № 521/4559/21, 2021. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. [онлайн] Доступно: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/100432616>> [Дата звернення 16.12.2022].
- Міністерство юстиції України, 2018. Перелік заходів щодо реалізації пробаційних програм. *Верховна Рада України*. [онлайн] Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0483-18#Text>> (Дата звернення 16.12.2022).
- Міністр юстиції Української РСР, 1973. *Інструкція з діловодства в районному (міському) народному суді*. Київ : МЮ УРСР.
- Музика, А. А., 2019. Деякі міркування про оновлення кримінального законодавства України: положення Загальної частини. У: *Концептуальні засади нової редакції Кримінального кодексу України, 17 жовт. 2019, Харків* [онлайн]. Харків: Право. с. 154–160. Доступно за: <<https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2020/07/21/konferentsiya-harkiv-17-19-zhovtnya-2019.pdf>>
- Муха, С. О., 2019. Передумова звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки. *Питання боротьби зі злочинністю*. [онлайн]. 37, с. 134–150. Доступно за: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pbzz_2019_37_12>.
- Письменський, С. О., 2014. *Теоретико-прикладні проблеми звільнення від покарання та його відбування за кримінальним правом України*. Луганськ: РВВ ЛуВДС ім. Е. О. Дідоренка.
- Проект Закону України Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо гуманізації кримінального законодавства та організаційно-правових передумов провадження пробації) № 3413, 2008. *Верховна Рада України*. [онлайн] Доступно: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=33787> (Дата звернення 16.12.2022).

- Проект Закону України Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо гуманізації кримінального законодавства та організаційно-правових передумов впровадження служби пробації) № 1198, 2013. *Верховна Рада України*. [онлайн] Доступно: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=45299> (Дата звернення 16.12.2022).
- Проект Закону України Про пробацію № 3412, 2008. *Верховна Рада України*. [онлайн] Доступно за: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=33788> [Дата звернення 16.12.2022].
- Проект Закону України Про службу пробації № 1197, 2013. *Верховна Рада України*. [онлайн] Доступно за: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=45301> (Дата звернення 16.12.2022).
- Ткаченко, І. М., 2021. Обов'язки, які покладає суд на особу, звільнену від відбування покарання з випробуванням. У: *Актуальні проблеми кримінального права*, 18 листоп. 2021, Київ [онлайн]. Київ : Нац. акад. внутр. справ. с. 167–169. Доступно за: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/bitstream/123456789/20155/1/Конф.%20матеріали%20крим.%20право_ВЕРСТКА_2021_p168-170.pdf>
- Ягунов, Д. В., 2011. Що стоїть на заваді створення служби пробації в Україні? (до питання про створення національної моделі пробації). *Актуальні проблеми європейської інтеграції* [онлайн]. (6), с. 146–173. Доступно: <http://www.yagunov.in.ua/wp-content/uploads/2016/07/Ягунов_Служба_пробації.pdf>
- Code of Criminal Procedure of the Slovak Republic, 2005. *Legislationline*. [online] Available at: <https://legislationline.org/sites/default/files/documents/51/Slovakia_CPC_2005_excerpts_en.pdf> (Accessed 16.12.2022).
- Criminal Code of Lithuania, 2000. *Legislationline*. [online] Available at: <https://www.legislationline.org/download/id/8272/file/Lithuania_CC_2000_am2017_en.pdf> (Accessed 16.12.2022).
- Criminal Code of the Latvia, 1998. *Legislationline*. [online] Available at: <https://www.legislationline.org/download/id/9122/file/Latvia_Criminal%20Code%20as%20of%202020.pdf> (Accessed 16.12.2022).
- Criminal Code of the Republic of Kazakhstan, 2014. *Legislationline*. [online] Available at: <https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31575252&doc_id2=31575252#activate_doc=2&pos=90;-128&pos2=1238;-96> (Accessed 16.12.2022).
- Criminal Code of the Republic Poland, 1997. *Legislationline*. [online] Available at: <https://legislationline.org/sites/default/files/documents/6a/Poland_CC_1997_en.pdf> (Accessed 16 January 2023).
- Criminal Procedure Code of the Czech Republic, 1961. *Legislationline*. [online] Available at: <https://legislationline.org/sites/default/files/documents/5f/Czech%20Republic_CPC_1961_am2012_en.pdf> (Accessed 16.12.2022).
- Sentencing Act, 2017. *Gazette*. 6. Feb. 2018. p. 613 [online] Available at: <<https://www.legislation.sa.gov.au/lz/path=%2FC%2FA%2FSENTENCING%20ACT%202017>> (Accessed 16.12.2022).

References

- Code of Criminal Procedure of the Slovak Republic, 2005. *Legislationline*. [online] Available at: <https://legislationline.org/sites/default/files/documents/51/Slovakia_CPC_2005_excerpts_en.pdf> (Accessed 16.12.2022).
- Committee of Ministers of the Council of Europe, 2010. Rekomendatsii CM/Rec(2010)1 Komitetu Ministriv derzhavam-chlenam pro Pravyla Rady Yevropy pro probatsiiu [Recommendation CM/Rec(2010)1 of the Committee of Ministers to member states on

- the Council of Europe Probation Rules]. [online] Available at: <https://www.probation.gov.ua/wp-content/uploads/2019/04/02_Рекомендація-Rec20101-Комітету-Міністрів-державам---членам-про-Правила-Ради-Європи-про-пробацію.pdf> (Accessed 16.12.2022) (in Ukrainian).
- Criminal Code of Lithuania, 2000. *Legislationline*. [online] Available at: <https://www.legislationline.org/download/id/8272/file/Lithuania_CC_2000_am2017_en.pdf> (Accessed 16.12.2022).
- Criminal Code of the Latvia, 1998. *Legislationline*. [online] Available at: <https://www.legislationline.org/download/id/9122/file/Latvia_Criminal%20Code%20as%20of%202020.pdf> (Accessed 16.12.2022).
- Criminal Code of the Republic of Kazakhstan, 2014. *Legislationline*. [online] Available at: <https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31575252&doc_id2=31575252#activate_doc=2&pos=90;-128&pos2=1238;-96> (Accessed 16.12.2022).
- Criminal Code of the Republic Poland, 1997. *Legislationline*. [online] Available at: <https://legislationline.org/sites/default/files/documents/6a/Poland_CC_1997_en.pdf> (Accessed 16.12.2022).
- Criminal Procedure Code of the Czech Republic, 1961. *Legislationline*. [online] Available at: <https://legislationline.org/sites/default/files/documents/5f/Czech%20Republic_CPC_1961_am2012_en.pdf> (Accessed 16.12.2022).
- Minister of Justice of the Ukrainian SSR, 1973. *Instruktsiia z dilovodstva v raionnomu (miskomu) narodnomu sudi [Instruction on record keeping in the district (city) people's court]*. Kyiv : MIu URSR (in Ukrainian).
- Ministry of Justice of Ukraine, 2018. Perelik zakhodiv shchodo realizatsii probatsiinykh prohram [List of measures to implement probation programs]. *Verkhovna Rada of Ukraine*. [online] Available at: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0483-18#Text>> (Accessed 16 January 2023) (in Ukrainian).
- Mukha, S. O., 2019. Peredumova zvilnennia vid kryminalnoi vidpovidalnosti u zviazku z peredacheiu osoby na poruky [Prerequisite for exemption from criminal liability in connection with the transfer of a person on bail]. *Issues of Crime Prevention*. [online]. (37), pp. 134-150. Available at: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pbzz_2019_37_12> (in Ukrainian).
- Muzyka, A. A., 2019. Deiaki mirkuvannia pro onovlennia kryminalnoho zakonodavstva Ukrainy: polozhennia Zahalnoi chastyny [Some considerations on updating the criminal legislation of Ukraine: provisions of the General Part]. In: *Kontseptualni zasady novoi redaktsii Kryminalnoho kodeksu Ukrainy [Conceptual principles of the new edition of the Criminal Code of Ukraine]*, October 17, 2019, Kharkiv [online]. Kharkiv: Pravo. pp. 154–160. Available at: <<https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2020/07/21/konferentsiya-harkiv-17-19-zhovtnya-2019.pdf>> (in Ukrainian).
- Proekt Zakonu Ukrainy Pro probatsiiu № 3412 [Draft Law of Ukraine On Probation № 3412], 2008. *Verkhovna Rada of Ukraine*. [online] Available at: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=33788> (Accessed 16.12.2022) (in Ukrainian).
- Proekt Zakonu Ukrainy Pro sluzhbu probatsii № 1197 [Draft Law of Ukraine On Probation Service № 1197], 2013. *Verkhovna Rada of Ukraine*. [online] Available at: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=45301> (Accessed 16.12.2022) (in Ukrainian).
- Proekt Zakonu Ukrainy Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy (shchodo humanizatsii kryminalnoho zakonodavstva ta orhanizatsiyno-pravovykh

- peredumov provadzhennia probatsii) № 3413 [Draft Law of Ukraine On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine (regarding the humanization of criminal legislation and organizational and legal prerequisites for probation) № 3413], 2008. *Verkhovna Rada of Ukraine*. [online] Available at: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=33787> (Accessed 16.12.2022) (in Ukrainian).
- Proekt Zakonu Ukrainy Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy (shchodo humanizatsii kryminalnoho zakonodavstva ta orhanizatsiyno-pravovykh peredumov vprovadzhennia sluzhby probatsii) № 1198 Draft Law of Ukraine On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine (regarding the humanization of criminal legislation and organizational and legal prerequisites for the introduction of probation service) № 1198], 2013. *Verkhovna Rada of Ukraine* [online] Available at: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=45299> (Accessed 16.12.2022) (in Ukrainian).
- Prosecutor General, 2021. Nakaz pro osoblyvosti orhanizatsii diialnosti spetsializovanykh prokuratur u viiskovii ta oboronni sferi № 370 [Order on peculiarities of organization of activity of specialized prosecutor's offices in military and defense sphere № 370]. *Verkhovna Rada of Ukraine*. [online] Available at: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0370905-21#Text>> (Accessed 16.12.2022) (in Ukrainian).
- Pysmenskyi, Ye. O., 2014. *Teoretyko-prykladni problemy zvilnennia vid pokarannia ta yoho vidbuvannia za kryminalnym pravom Ukrainy [Theoretical and applied problems of release from punishment and its serving under the criminal law of Ukraine]*. Luhansk: RVV LuVDS im. E.O. Didorenka (in Ukrainian).
- Sentencing Act, 2017. *Gazette*. 6. Feb. 2018. p.613 [online] Available at: <<https://www.legislation.sa.gov.au/lz/path=%2FC%2FA%2FSENTENCING%20ACT%202017>> (Accessed 16.12.2022).
- The State Judicial Administration of Ukraine, 2011. Instrukttsiia pro poriadok peredannia do arkhivu mistsevoho ta apeliatsiinoho sudu, zberihannia v nomu, vidboru ta peredannia do derzhavnykh arkhivnykh ustanov ta arkhivnykh viddiliv miskykh rad sudovykh sprav ta upravlinskoi dokumentatsii sudu [Instruction on the procedure for transferring to the archives of local and appellate courts, storage therein, selection and transfer to state archival institutions and archival departments of city councils of court cases and administrative documents of the court]. *Verkhovna Rada of Ukraine*. [online] Available at: <<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0168750-11#Text>> (Accessed 16.12.2022) (in Ukrainian).
- Tkachenko, I. M., 2021. Oboviazky, yaki pokladaie sud na osobu, zvilnenu vid vidbuvannia pokarannia z vyprobuvanniam [Duties imposed by the court on a person released from serving a sentence with probation]. In: *Aktualni problemy kryminalnoho prava [Current issues of criminal law]*, November 18. 2021, Kyiv [online]. Kyiv : Nats. akad. vnutr. sprav. p. 167–169. Available at: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/bitstream/123456789/20155/1/Конф.%20матеріали%20крим.%20право_ВЕРСТКА_2021_p168-170.pdf> (in Ukrainian).
- Vyrok Malynovskoho raionnoho sudu m. Odesy vid 20 zhovtnia 2021 roku u spravi № 521/4559/21, 2021. *Yedyni derzhavnyi reiestr sudovykh rishen*. [online] Available at: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/100432616>> (Accessed 16.12.2022) (in Ukrainian).
- Yahunov, D. V., 2011. Shcho stoit na zavadi stvorennia sluzhby probatsii v Ukrainy? (do pytannia pro stvorennia natsionalnoi modeli probatsii) [What hinders the creation of probation service in Ukraine (to the question of creating a national model of probation)]. *Aktualni problemy yevropeyskoi intehratsii [Actual problems of European*

integration][online]. (6), pp. 146–173. Available at: <http://www.yagunov.in.ua/wp-content/uploads/2016/07/Ягунов_Служба_пробації.pdf> (in Ukrainian).
Zakon Ukrainy Pro probatsiu [The Law of Ukraine on probation], 2015. *Verkhovna Rada of Ukraine*. [online] Available at: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text>> (Accessed 16.12.2022) (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 16.12.2022

Mukha S.

THE MAIN DIRECTIONS OF IMPROVEMENT OF THE LEGISLATION ON DISCHARGE FROM CRIMINAL RESPONSIBILITY IN VIEW OF ADMISSION BY BAIL

The article defines proposals aimed at improving the normative provisions of the law on discharge from criminal responsibility in view of admission by bail (the Art. 47 of the Criminal Code of Ukraine). In particular, it is proposed: a) the introduction of effective control by the state (its bodies) in compliance with the terms of the transfer of a person to bail, which provides for the supervision of the person's performance of the duties assigned to him in connection with his release from criminal liability on the basis of the Art. 47 of the Criminal Code and, at the same time, supervision over the implementation by the staff of the enterprise, institution, organization of educational measures in relation to the person who has been transferred to bail; b) consolidation in the Art. 47 of the Criminal Code, the authority of the court, in addition to the application of educational measures, which are provided for in the very request of the collective to transfer the person to bail, also to impose on the person one or more such duties: 1) to compensate property damage caused by a criminal offense; 2) comply with the requirements established by the court regarding the performance of certain actions, restrictions on communication, movement and leisure activities; 3) referral for a probationary program. The issue of the expediency of setting a bond as an additional guarantee of compliance with the terms of the transfer of a person to bail was analyzed.

On the basis of the conducted research, proposals were formulated regarding amendments to the Art. 47 of the Criminal Code of Ukraine, based on the results of a survey of 90 judges and 483 prosecutors regarding the outlined problems. Implementation of the proposed changes regarding the establishment of proper control by the state in compliance with the conditions of discharge from criminal liability based on the Art. 47 of the Criminal Code must ensure the strengthening of the differentiated educational influence on persons who are transferred to bail, the establishment of additional mechanisms for the real restoration of violated rights of a victim in terms of compensation for property damage caused by a criminal offense, and the introduction of additional guarantees of the proper fulfillment of the obligations undertaken as a person trying to prove their correction, as well as by the collective of the enterprise, institution or organization. Also, the formulated proposals will contribute to increasing the effectiveness of the researched form of public participation in the fight against criminality, as well as allow to get rid of Soviet stereotypes in the perception of such a provision of criminal law as discharge from criminal responsibility in view of admission by bail.

Key words: *institute of criminal law; discharge from criminal responsibility; discharge from criminal responsibility in view of admission by bail; criminal responsibility; probation authorities.*